Boek 1Gezin1Plan over bevordering zelfsturing van gezinnen

Ouderkracht

1Gezin1Plan. Dat is de naam van de methode die staat beschreven in het gelijknamige handboek dat afgelopen december verscheen. Aan de hand van een passage uit het boek doen de auteurs uit de doeken wat de kern van de methode is. Geloof in de zelfsturing en kracht van de gezinnen is daarbij essentieel.

Arjan Bolt en Quirien van der Zijden

Door te werken met 1Gezin1Plan is bij mij de overtuiging ontstaan dat deze ouders tot meer in staat zijn dan ik vooraf dacht. Ik denk dat het van wezenlijk belang is te durven geloven dat cliënten in staat zijn tot het verrichten van wonderen.'

Deze uitspraak is van Marloes. Ze biedt dagelijks hulp aan gezinnen die te kampen hebben met een complex aan problemen. Haar verhaal is beschreven in het boek '*1Gezin1Plan, handboek voor de praktijk*' (Bolt & Van der Zijden) dat afgelopen december het licht zag.

Werken volgens 1Gezin1Plan wil zeggen dat alle professionals die bemoeienis hebben met een gezin, nauw met de gezinsleden samenwerken aan de realiseren van hun eigen doelen en plan. De bedoeling is dat het vermogen tot zelfsturing en de 'eigen kracht' van gezinnen wordt bevorderd.
'Eigen kracht', zelfsturing en 1Gezin1Plan zijn centrale begrippen in de nieuwe jeugdwet en in de transitie van de zorg voor jeugd die per 1 januari 2015 is ingevoerd. Een belangrijke vraag in deze ontwikkeling is: hoe kun je als professional in de jeugdzorg, in de wijk- en buurtteams, maar ook in andere rollen en functies, concreet en methodisch de 'eigen kracht' van gezinnen, die te boek staan als 'multi-problem' of 'zorgmijdend', versterken?
Dit praktijkboek geeft daar antwoord op.
De rode draad van dit handboek wordt gevormd door de verhalen van professionals als Marloes, over het werken met gezinnen volgens 1Gezin1Plan.
Ook zijn de heer en mevrouw Schrijvers geïnterviewd. Zij hebben als ouders van een gezin met vijf kinderen te maken met uiteenlopende hulp- en dienstverleners. Een fragment uit het gesprek met hen:

'We hebben als gezin erg veel meegemaakt. Daarom zijn er ook zo veel instanties en hulpverleners die zich met ons bezighouden. Vroeger wilden we wel hulp. Toen we merkten dat hulpverleners steeds een oordeel over ons hadden, werden we steeds meer gesloten. Daardoor verliepen gesprekken met hen steeds stroever. We kregen een negatief stempel achter onze naam. Niemand luisterde naar wat wij te zeggen hadden. En er kwamen ook nog

foto Bigstockphoto

De vaardigheid, je verdiepen in de perceptie van de gezinsleden, is de moeilijkste maar ook de belangrijkste bij het creëren van context voor een hulpvraag.

steeds meer instanties bij waar we wat mee moesten. We raakten daardoor helemaal de weg kwijt. We hebben toen de "negeermodus" aangezet. De deur bleef voortaan gesloten voor hulpverleners.'

Twee jaar geleden ontmoetten deze mensen gezinshulpverlener Lisa. Haar lukte het geleidelijk aan om het vertrouwen van de ouders te winnen en met 1Gezin1Plan te starten. We vroegen hun wat er anders was in het contact met Lisa. Ze vertellen daar het volgende over:

'We hebben Lisa meteen verteld dat we moeite hebben om hulpverleners te vertrouwen. Daar reageerde ze goed op. Ze gaf ons de gelegenheid haar beter te leren kennen. Na verloop van tijd hadden we het gevoel dat het goed klikte en begonnen we meer te vertellen over ons eigen leven. En zo kwamen we ook te spreken over onze zorgen over de kinderen.'

Inmiddels gaat het veel beter met het gezin Schrijvers en zijn de meeste doelen van hun gezinsplan gerealiseerd. We hebben deze ouders gevraagd naar hun beste advies aan hulpverleners. Dit was hun antwoord:

'Luister goed naar de wensen van je cliënten. Je moet niet je eigen punten willen doorzetten. Daar help je ons niet mee. Je moet bedenken dat als je bij cliënten thuis komt, dat jij met hen móét samenwerken. Anders schiet het niet op. Andersom is dat niet zo. Cliënten zijn namelijk niet verplicht om met jou samen te werken. En daarom moet je niet je eigen punten tot uitvoer willen drijven.'

Dit advies benadrukt het grote belang van samenwerken op basis van gelijkwaardigheid. Dat is de weg om de 'eigen kracht' en zelfsturing van gezinnen te bevorderen. Waar gezinsleden worden beschouwd als volwaardige samenwerkingspartners, wordt er binnen overlegvormen alleen over een jongere of een gezin gesproken in hun aanwezigheid. Het uitgangspunt is niet dat wij, professionals, gezinsleden betrekken bij de hulp. Het is andersom. Het gezin betrekt ons bij hun leven. Dit uitgangspunt is cruciaal.

foto Bigstockphoto

Eén van de professionals met wie we hebben gesproken merkte dat de ouders die ze begeleidde ondergesneeuwd raakten tijdens een overleg met een groep professionals.

'Vroeger wilden we wel hulp. Toen we merkten dat hulpverleners steeds een oordeel over ons hadden, werden we steeds meer gesloten'

Eén van de professionals met wie we hebben gesproken, Eva, merkte dat de ouders die ze begeleidde ondergesneeuwd raakten tijdens een overleg met een groep professionals. Zo'n overleg lijkt te voldoen als vorm; werkend met 1Gezin1Plan overleggen professionals immers met en niet over cliënten. Maar als de ouders grote delen van het overleg niet kunnen volgen, dan kun je je afvragen of de vorm wel het doel dient. Vanuit de professionals gezien was het overleg succesvol. Het gegeven dat sommigen elkaar niet of nauwelijks kenden en dat er hier en daar behoorlijk langs elkaar heen werd gewerkt, werd nu opgelost. Eva, die als coördinerend hulpverlener fungeerde, zag echter niet de tevredenheid van haar collega's, maar de mate waarin deze ouders zich gehoord voelden als referentiepunt voor de evaluatie van het overleg. De ouders voelden zich niet bepaald gesterkt in hun 'eigen kracht', en daarom voldeed deze vorm niet. Eva besloot met de ouders te bedenken onder welke voorwaarden er wel een overleg met hulp- en dienstverleners rond het gezin mogelijk was. Samen kozen ze voor een overlegvorm waarbij maximaal drie professionals aanwezig waren. Hiernaast besloten de ouders een kennis mee te nemen. Eva beloofde tijdens de overleggen geregeld bij de ouders te checken of het naar hun wens verliep. Zo werd het principe van het versterken van 'eigen kracht' het fundament onder de wijze waarop het overleg tussen cliënten en professionals vorm kreeg. Ook al was het tijdrovender, de werkwijze diende nu het doel ervan.

Methodische vaardigheid: creëren van een context om een hulpvraag te stellen

We gebruiken de ervaringen van jeugdreclasseerder Jet om te illustreren hoe het creëren van een context om een hulpvraag te stellen in zijn werk kan gaan.

Jet vertelt het volgende:

'Ik legde aan Marieke, de moeder van Romeo, uit wat 1Gezin1Plan inhoudt. Ik benadrukte dat het niet mijn bedoeling is om buiten Romeo en haar om te overleggen met instanties. En dat het erom gaat dat zij en Romeo samen sterker worden. En dat daarvoor nodig is dat we met de andere professionals gaan praten over wat Marieke en Romeo anders zouden willen in hun leven. Romeo's moeder bleek er niet afwijzend tegenover te staan en zo werd er een rondetafelbijeenkomst gepland.'
'Eén dag voor het overleg belt Romeo's moeder. Ze vraagt me: "Mag ik iemand meenemen?" "Ja, natuurlijk", antwoord ik, "maar wie wil je dan meenemen?" Tot mijn stomme verbazing vertelt ze dat ze ene Rachida, een hulpverleenster bij de instelling voor opvoedingsonder-

steuning waar ik haar al maanden naartoe probeer te krijgen, wil meenemen. Ze blijkt na ons gesprek over 1Gezin1Plan een verwijsbrief bij de huisarts gehaald te hebben. Daarna heeft ze contact opgenomen met de opvoedingsondersteuning. Na twee gesprekken was er kennelijk een klik met Rachida, waarop ze besloot haar te vragen mee te gaan naar de "ronde tafel". Ongelofelijk! Vanaf dat moment was het niet meer de zorgmijdende, passieve vrouw die er geen gat meer in zag. Ze ging steeds meer de touwtjes van haar leven in handen nemen.'

Je zou kunnen stellen dat de onverwachte *move* van deze moeder erop wijst dat de aard van de samenwerking met Jet veranderd is. Beweging van de cliënt wijst vaak op groei van de samenwerkingsrelatie met de professional. Maar wat is er precies gebeurd? Heeft Jets praatje over 1Gezin1Plan de doorslag gegeven? Ze gaf de moeder erkenning, sprak haar aan als samenwerkingspartner en deed zo een appèl op haar verantwoordelijkheid. Ze werd aangesproken op haar kracht. Dit zal allemaal meegespeeld hebben, maar het verklaart niet alles. We zoomen wat verder in op het contact tussen Jet en Marieke.

Als Jet verder nadenkt over het gesprek waarin ze 1Gezin1Plan introduceerde, realiseert ze zich dat dit een onverwachte wending nam. Jet herinnert zich dat ze uitlegt aan Marieke dat alle professionals meewerken aan het gezinsplan, ook de consulent van de verslavingszorg. Op dat moment zegt Marieke ineens dat ze alle gepraat over het blowen van Romeo spuugzat is. Romeo vindt de gesprekken met de verslavingszorg erg vervelend, en al helemaal niet nuttig. Bovendien, stelt Marieke, is het al lang geen probleem meer. Romeo rookt alleen in de weekenden af en toe een joint. Als Jet vraagt: 'Als het blowen niet het probleem is, wat zou er dan moeten gebeuren om het op school beter te laten gaan?' verzucht Romeo's moeder: 'Ik word stapelgek van dat jong, hij is al weken elke dag thuis omdat hij geschorst is. Omdat we steeds op elkaars lip zitten, hebben we voortdurend mot met elkaar. Ik wil dolgraag dat hij weer naar school gaat, maar ja, de school werkt niet mee. Hij heeft een leraar uitgescholden die hem er onterecht van beschuldigde dat hij iets gestolen had. Nu mag hij pas weer naar school als hij zijn excuses maakt. En ik ken mijn jongen, die zal dat nooit doen, daar is hij te trots en te koppig voor. Het is een school voor moeilijke kinderen, hoe kunnen ze dit nu doen?' Jet reageert verrast en zegt: 'Wat goed dat je me dit vertelt. Ik ging ervan uit dat Romeo gewoon geen zin heeft om naar school te gaan.'

Nu is Jet dichter bij de perceptie van het gezin gekomen. Jet spreekt ook met Romeo. Romeo en zijn moeder blijken dezelfde verontwaardiging te hebben over de ontstane situatie. Beiden willen dat er een eind aan komt. Zij ervaren het zo dat de school een groot aandeel heeft in het ontstaan van de problemen. Het compliment van Jet aan Marieke is erg belangrijk. Jet kiest hierdoor een positie naast Marieke en niet boven haar. De boodschap is: 'Jij wist iets wat ik nog niet wist. Door jouw inbreng kunnen we nu een stap verder komen.'

De vaardigheid, je verdiepen in de perceptie van de gezinsleden, is de moeilijkste maar ook de belangrijkste bij het creëren van context voor een hulpvraag. Jet moet haar eigen beeld van de situatie opzij zetten om ruimte te hebben voor de perceptie van Romeo en zijn moeder. Jet vindt het blowgedrag van Romeo eigenlijk nog steeds zorgwekkend, maar ze komt niet verder als ze zich daardoor laat leiden. Ze kiest ervoor de perceptie van Romeo's moeder dat het blowen geen probleem is, te volgen. Als dat strijdpunt verdwijnt, ontstaat er ook bij Marieke ruimte om haar beklag te doen over het gedrag van haar zoon.

Jet toont begrip en geeft aan samen te gaan zoeken naar een oplossing. En nu is er sprake van een hulpvraag en een concreet agendapunt voor de 'ronde tafel', waarvoor ook de mentor en leraar van Romeo is uitgenodigd.

De acties van Jet sluiten nu aan bij de wens én de perceptie van Romeo en zijn moeder, en dat is aanleiding voor Romeo's moeder om zelf ook concrete stappen te zetten en opvoedingshulp in te schakelen. Tijdens het rondetafeloverleg werd een oplossing gevonden voor het probleem dat op school ontstond. De hulp van de verslavingszorg aan Romeo werd stopgezet. De opvoedingshulp aan het gezin werd doorgezet, met positieve resultaten. ✤

1GEZIN1PLAN
Handboek voor de praktijk

Arjan Bolt en Quirien van der Zijden
m.m.v. Karel Diephuis, Ella Tacq, Renske van Bemmel
Uitgeverij SWP
ISBN: 9789088504990
216 pagina's. € 29,90

OVER DE AUTEURS
Arjan Bolt is orthopedagoog en runt samen met twee collega's een bureau voor training en ontwikkeling in de jeugdzorg.
Quirien van der Zijden is orthopedagoog en zelfstandig adviseur.